

קול צופיין

קול צפִיין נְשֵׂאוֹ קוֹל יַחֲדוֹ יִרְנְנוּ

וישלה תשע"ה השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

וְהָיָה פִּנְגוֹן הַמַּנְגֵן – וְהָיָה עֲלֵיו יַד ה'

נפש אב הרחמן". ה"בן איש חי" חיבר גם הוא כמה שירים וביניהם "ואמרתם כה לחי רבי שמעון בר יוחאי".

שירת גויים מבטלת תהלים

לגודל מעלת השירה - גדולה הסכנה אם לא משתמשים בה. כך מספרת הגמרא (סנהדרין צב ע"ב) שבשעה שניצלו חַנְנִיָּהּ, מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה מִכַּבְּשָׁן האש, "אָמַר לִיהִ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל: לָךְ וְהַחַיָּה מֵתִים בְּבִקְעַת דִּוְרָא". ראה נבוכדנצר את עוצמת הנסים הללו והתחיל לשיר שירה לאלוקים: "אֲתוּהִי בְּמָה בְּרַבְרִינִי, וְתִמְהוּהִי בְּמָה תִקְיִפִּין, מְלַכּוּתִיהָ מְלַכּוּת עֵלַם וְשִׁלְטָנָה עִם דָּר וְדָר" (דניאל ג).

עַד שֶׁבָּא מֵלֶאךָ וְעִצַּר אֶת שִׁירָתוֹ וּבִגְמָרָא: "אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יִצְקֵךְ וְהָב רֹתַח לְתוֹךְ פִּי שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שְׁחִיק טְמִיא, שְׁאֵלְמָלָא לֹא בָּא מְלֶאךָ וְסִטְרוֹ עַל פִּי, בְּקֶשׁ לְגִנּוֹת כָּל שִׁירוֹת וְתוֹשְׁבֵיחֻת שְׁאָמַר דָּוָד בְּסִפְרֵ תְהִלִּים". כל כך הייתה גדולה מעלת שירתו של נבוכדנצר, שאלמלא הפסיק מלאך את שירתו - היה מבטל בשירתו את שירת דוד המלך. אולי בגלל ששירתו באה ממקום רחוק, ובעיני האומות היא נחשבת אמינה ומשכנעת יותר (עין מדרש רבה דברים א ד).

השירה במקדש - שירה למושה מסיני

מוֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל

מעלת השירה היא גדולה כל כך, עד שהייתה חלק חשוב בעבודת בית המקדש. חכמינו אומרים כי הלוויים הראשונים למדו את השירה ממושה רבנו, והם לימדו את הדורות שאחריהם מה שלמדו ממושה. "אמר רבי שמואל בר נחמן כמה יגיעות יגע בו בן עמרם עד שלימד שירה ללוים" (מדרש רבה בראשית נד ד).

מושה רבנו למד את השירה הזאת במרומים בעת מתן תורה. "שנתן הקדוש ברוך הוא כח וגבורה במושה, והיה הקב"ה מסייעו בקולו, ובנעימה שהיה משה שומע בו, היה משמיע את ישראל". שנאמר: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל" (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו ד. ערכין יא ע"א). כמילים אלו למדו חכמים שצריך לשיר בעת הקרבת הקרבנות בבית המקדש.

וְעֲשָׂאוּם יָמִים טוֹבִים בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה מוֹסִיפִים וְהוֹלִכִים בְּהִידוּר שֶׁל הַלֵּל הַנוֹכַח

על כל "הלל" שנאמר בזמנים שונים כתב בעל ה"בן איש חי" כי צריך לאומרו "בשמחה ובנחת ובקול רנה ותודה, ולא יאמר במרוצה" (בא"ח ויקרא, ש"ש טו). ואולם ב"הלל" של חנוכה צריך להדר בכך במיוחד: "כי אפילו בחג המצות אין אומרים הלל גמור (הלל שלם), וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים. על כן יאמר אותו בכוונה ובשמחה רבה" (בא"ח הלכות חנוכה, כח).

הסיבה להידור זה ב"הלל" של חנוכה נובעת מכך שעיקר תקנת חכמים בחנוכה היא להלל ולהודות. כך כתוב בגמרא (שבת כא ע"ב): "שִׁכְּשֵׁנְכֶסוּ יוֹנִים לְהִיכֵל, טְמִאוּ כָּל הַשְּׂמַיִם שִׁבְהִיכֵל, וְכִשְׁגִּבְרָה מְלַכּוּת בֵּית חִשְׁמוֹנְאִי וְנִצְחוּם, בְּדִקּוֹ וְלֹא מִצָּאוּ אֵלָא סָפָּר אֶחָד שֶׁל שְׁמֹן, שֶׁהָיָה מוֹנֵחַ בְּחוֹתְמֹו שֶׁל כֶּהֱן גְּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּוֹ אֵלָא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד, נַעֲשֶׂה בּוֹ נֶס, וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמֹנֶה יָמִים. לְשֵׁנָה אַתְרַת קַבְעוּם וְעֲשָׂאוּם יָמִים טוֹבִים בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה".

לכן אנחנו אומרים ב"על הנסים" של חנוכה: "וְקַבְעוּ שְׁמוֹנֶת יָמֵי הַנֶּגֶה אֵלּוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדָאָה", ואחרי הדלקת הנרות אנחנו אומרים "הנרות הללו". להלל ולהודאה (ש"ת מנחת שלמה תנינא ב - ג סימן נח).

האזהב אותו בלב שלם - ישיר לפניו יתברך

ערך השירה לה' הוא גדול מאוד, במיוחד ב"הלל" ובמיוחד בחנוכה. רבי אלעזר אזכרי זיע"א הסביר שהסיבה לכך היא שהשירה מעוררת בלבנו את אהבת ה' יתברך. והאהבה היא "תכלית כל מדות הטובות מאנשי החסד הנביאים והפרושים". ובכל יום אנו מזכירים לעצמנו את האהבה הזאת לאלוקים ומעוררים אותה ב"קריאת שמע".

ועל-ידי השירה אנו מעוררים בלבנו את מצוות "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". כי "האהב אותו בלב שלם - ישיר לפניו יתברך" (יהודים פרק טו). על כן היו שרים לה' כל אוהבי ה'. "משה ובני ישראל, ומרים, ודבורה, ויהושע, ובני קרח, ודוד, ושלמה ברוח הקודש וכו'. כך היו החכמים הראשונים והאחרונים שרים לפניו: רבי יהודה הלוי, רבי יהודה החסידי, ורבי אברהם אבן עזרא וחבריהם זצ"ל" (בימוי של רבי אלעזר אזכרי חיבר המקובל רבי שלמה הלוי אלקבץ את הפיוט "לכה דודי". הארי"ז חיבר כמה וכמה שירים וביניהם "כי אשמרה שבת". רבי אלעזר אזכרי עצמו חיבר את הפיוט "דיד

והצלצל אחד

בגלל ערכם הגדול של כלי הנגינה, יש בהם הלכות. כך כותב הרמב"ם: "ובמה הם מנגיני? בנבלים וחלילים וכנורות וחצוצרות והצלצל. ואין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על שנים עשר. ואין פוחתין משתי חצוצרות ולא מוסיפין על עשרים ומאה. ואין פוחתין מתשעה כנורות ומוסיפין עד לעולם. והצלצל אחד בלבד" (הלכות כלי המקדש פרק ג הלכה ד).

שיאו זמרה ותנו תף. פנור נעים עם נבל

מפסוק זה למדנו על ערכם של כלי הנגינה בעבודת ה'. על מעלתם כתב דוד המלך במקומות רבים בתהלים: "שיאו זמרה ותנו תף. פנור נעים עם נבל" (ע"י ערכין יא ע"א); "טוב להדוות לה' ולזמר לשמך עליון וכו' עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון פנור" (תהלים צב) וכן "זמרו לה' פנור פנור וקול זמרה: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" (צח).

כך גם המזמור שבו בחר דוד המלך לסיים את התהלים, ובו תיקנו חכמים לסיים כל יום את פסוקי דמזמור: "הללוהו בתקע שופר. הללוהו בנבל וננור: הללוהו בתף ומחול. הללוהו במונים ועגב: הללוהו בצלצלי שמע. הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה. הללויה'".

ארבעת אלפים מהללים לה' בפלים אשר עשיתי להלל בגלל מעלתם של כלי הנגינה הללו בעבודת ה', דוד המלך לא מסתפק בחיבור מזמורי התהלים, הוא גם מייצר את הכינורות והנבלים לארבעת אלפי הלוויים שהיו משוררים בבית המקדש. "ארבעת אלפים מהללים לה' בפלים אשר עשיתי להלל" (דברי הימים א כג). כל זה מלבד אותם עשרים-וארבעה אלף לוויים שהיו שרים בפה "מאלה לנצח על מלאכת בית ה' אשרים וזמרה אלה'".

בכלים אלו שעשה המלך דוד השתמש בנו שלמה בחנוכת בית המקדש. "והפנהגים על משמרותם עמדים והלויים בכלי שיר ה' אשר עשה דוד המלך להדוות לה' פי לעולם חסדו, בהלל דוד בידים, והפנהגים מחצרים נגדם וכל ישראל עמדים" (דברי הימים ב ז י).

להשמיע קול אחד להלל ולהדוות לה'

מכיוון שמקור הכלים והנגינה הוא במעמד הר סיני, הנגינה הזאת ממשיכה את אותן עוצמות שהיו שם. ולא רק את העוצמות האלה ממשיכה הנגינה, כי אם גם את האחדות בעם ישראל, מעין מעמד הר סיני שהיה "כאיש אחד בלב אחד". כך היה כשחנן שלמה המלך את בית המקדש, באמצעות הנגינה הגיעו לאחדות: "ויהי כאחד למחצרים ולמשחרים להשמיע קול אחד להלל ולהדוות לה'". "והבית קלא ענן בית ה': ולא יכלו הפנהגים לעמוד לשירת מפני הענן פי קלא כבוד ה' את בית האלקים" (דברי הימים ב ה').

רק בשעת האחדות שנוצרה על-ידי השירה והנגינה הגדולה, רק כאשר הם הצליחו להרים קול שירה אחד, שרתה השכינה בבית המקדש הראשון. שהשירה בקדושה מחברת בין האנשים. וכשיש חיבור בין האנשים, יש קדושה מעין מתן תורה בירושלים שחברה לה יחדיו.

שירה בדרך להשראת שכינה

עיקר שירה בפה

למרות ערכם של כלי הנגינה, עיקר השירה היא בפה (סוכה נ ע"ב). כך פוסק הרמב"ם (כלי המקדש פרק ג) "ואין אומרים שירה אלא בפה בלא כלי, שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה". ואף-על-פי-כן היו מנגנים בבית המקדש "לבסומי קלא".

בכל פעם שהיו הלוויים שרים את השירה הזאת, הייתה שורה שכינה על ישראל, כשם שהיה במתן תורה. כך אומרת הגמרא: "לקמךך שאין שכינה שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים. אלא מתוך דבר שכיחה של מצוה, שנאמר (מלכים ב ג) ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

ובמדרש (ילקוט שמעוני יונה א - רמז תקנ) "אמר רבי יונה: יונה בן אמתי מעולי רגלים הוה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקודש. ללמדך שאין השכינה שורה אלא על לב שמת. שנאמר: והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

השירה מעוררת בלבנו את אהבת ה' יתברך. והאהבה היא תכלית כל מדות הטובות מאנשי החסד הנביאים והפרושים

עבדו את ה' ביראה וגילו ברעהה

שליח של קולו הערב

כגודל מעלתה הגדולה של השירה, כך גם גודל סכנתה. כך עונה הרשב"א (חלק א סימן רטו) למי ששאל על "שליח צבור שקולו ערב ונאה לשומעים ומאריך בתפלתו כדי שישמעו העם קולו ערב. ומתנאה בזה ושמוח בקולו ודעתו בכך בעת שהוא מתפלל. ואומר שראוי הוא בכך ושיהא שמוח בלבו. אם ראוי למחות בו שראוי לעשות תפלתו תחנונים והיאך יהיה זה מתחנן מתוך שמחה?".

הקול הולך אחר כוונת הלב

וענה הרשב"א: "דברים אלו אחר כונת הלב הם אמורים. אם שליח צבור זה שמח בלבו על שנותן השבח וההודאה לשם בקול ערב ובנעימה ושמוח מתוך יראה תבוא עליו ברכה. שאחד מן הדברים המחוייבין למי שמורידין לפני התיבה הוא שיש לו נעימה וקולו ערב. וכדנתיא במסכת תענית בפרק סדר תעניות (דף ט"ז) עמדו בתפילה אף על פי שיש שם זקן או חכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל. רבי יהודה אומר: מטפל ואין לו. יש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן. זקן ופרקו נאה. שפל ברך ומרוצה לעם. ויש לו נעימה וקולו ערב".

גם נעימה וגם אימה

"אבל צריך להתפלל בכובד ראש דתנן (ברכות לב) 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש'. ויעמוד באימה כמי שעומד לפני שכינה. דגרסינן התם: 'א"ר חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: המתפלל צריך שיראה את עצמו כאילו שכינה שרויה כנגדו. שנאמר 'שיותי ה' לגדי תמיד'. ותניא: 'אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים'".

נתנה עלי בקולה - על פן שניאתיה

"לפיכך שליח צבור זה אם שמח ועומד ביראה וכדכתיב: 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעהה' - הרי זה משובת. אבל אם מתכוין להשמיע קולו ושמוח לקולו שישמעו העם וישבחוהו - הרי זה מגונה. ועליו ועל כיוצא בו נאמר: 'נתנה עלי בקולה - על כן שנאתיה'".

תפילה בציבור - מקצר ועולה

ומכל מקום, כל שהוא מאריך בתפילתו לא טוב עשה, שבכמה מקומות אמרו לקצר מפני טורח ציבור. "ואמר ר' יהודה כך היה מנהגו של רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה. וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת מפני הכרעות והשתחוואות שהיה עושה". את התשובה הזאת הביא ה"בית יוסף" (או"ח ג) ופסק ב"שולחן ערוך".

נגינה לכבודה של תורה ולקירוב רחוקים

אחרי שלמדנו על מעלת השירה וכלי הנגינה באולמות של חול, יש לברר אם הם שייכים גם במקומות של קודש. בליוורנו היה מנהג לנגן בקבלת שבת ובחול המועד בעוגב על-ידי ישראלים אשר יראת ה' בלבם. כמו כן העיד הגאון מו"ה הירץ שייאר שבק"ק פראג: עיר גדולה לאלקים, בתוכה תשעה בתי כנסת ובגדולה שבהם נהגו לזמר ולקבל שבת בכלי זמר וכו' (צד ה').

הגאון רבי דוד פארדו זצוק"ל, שהיה אחד מגדולי תלמידי החכמים בירושלים בתקופת החיד"א, נשאל על מנגינים יהודים שמנגנים בשמחת תורה בבית הכנסת, ודן בשאלה האם להתיר ליהודים לנגן לכבוד התורה ביום טוב. בתשובתו הוא האריך בראיות מרוב האי גאון להתיר שבות (פעולות שנאסרו על-ידי חכמים לבצע בשבת, ושאינן חלק מ"ט מלאכות שבת או מתולדות ל"ט המלאכות) לכבוד התורה, שהרי אנו מתירים ריקוד ומחיאית כפיים למרות שהיא שבות.

על-פי זה התיר נגון על-ידי יהודים ביום טוב שני בלבד, ובלבד שיהיה בבית הכנסת ולא בבתי פרטיים. "מה גם דעבדי הכי מתוך שמחה של מצוה, לכבוד ולתפארת תורת ה' תמימה, והיא שעמדה לאבותינו ולנו. ויכולה היא שתרחם, לקרב רחוקים בדרעא מרממא" (שו"ת מכתם לדוד או"ח ט). למעשה לא מתירים לנגן על-ידי ישראל ביום טוב שני. אומנם למדו ממנו להתיר נגון בבית-כנסת בימות החול לכבוד התורה.

נגון על תנאי

"החתם סופר" (שו"ת חלק ו - ליקוטים סימן פו) כתב לאסור נגון בעוגב על-ידי גויים בבית-כנסת אפילו ביום חול. לדבריו יש איסור ללכת בדרכי הגויים שמקפידים לנגן בעוגב בכנסיות שלהם. וכתב: "ואבותינו ספרו לנו, שבימי קדם היה עוגב בפראג בבית הכנסת על תנאי וכו' גם אנו מקובלים שפסקו נגנתם בפראג טרם אמרם 'זמור שיר ליום השבת'. ומכל מקום אמת שבפראג השיר היה להם בעוגב. גם שינו מהנגון המיוחד להם (לנוצרים). אבל בכל שאר בתי כנסיות שבעיר גדולה לאלוקים הלזו לא עשו ככה. וגם זו, משנתקלקלה - שוב לא תקנוהו" (צד ל"א).

המסורת אומרת שביית-כנסת "על תנאי" היה קיים מזמן חורבן הבית שני (ונקרא בשם זה לומר שהם מקדשים אותו רק על תנאי. וכשיבנה בית המקדש תפוג קדושתו). כשהקימוהו תיקנו לנגן שם בעוגב, ובהיתר נתקנה כי בימים ההם לא נהגו הגויים לנגן בעוגב בבית ע"ז שלהם ולא היה בזה איסור "ובחוקותיהם לא תלכו". אבל כשהתקלקל העוגב לא תיקנוהו, מפני שבעת נפילת העוגב כבר הנהיגו הגויים לנגן בעוגב בבתי עבודתם לשם עבודתם דווקא ואסורה (שו"ת מלמד להועיל ח"א או"ח טז).

איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר?

במקום אחר אסר ה"חתם סופר" (שו"ת חלק ה - השמטות סימן קצב) לנגן בעוגב גם ביום חול, כיוון שבמזמור "על נהרות בבל" לא כתוב "איך נשיר שיר ה' לפני בני נכר" אלא "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר". שאם אנו מנגנים על אדמת נכר, אנו מראים שטובה לנו ישיבתנו בגלות.

ומסיים ה"חתם סופר": "כי אפילו אם הותר לשמחת חתן וכלה לשמח לב עגומי הגלות, אבל במקדש מעט אין נכון להראות שמחה לפנינו כעין שמחת ציון, כי אין שמחה ואין שחוק לפנינו יתברך שמו עד יושב בשמים ישחק כמבואר פ"ק דע"ז" (וכן כתב טעם זה בשו"ת הת"ס ו - ליקוטים פט).

אין להתערב שמחת "זר מעשהו" בשמחת הנפש

בשו"ת "יהודה יעלה" (חלק א - אורח חיים סימן נט) אסר לנגן בבית-כנסת בעוגב בתפילה, כי הוא מסיח את הדעת מהתפילה. ולכן אין להשוותו לנגון שהותר לחתן ולכלה על-ידי גוי בשבת. "אבל לנגן בשעת התפלה או

"ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר, מהן לויים ומהן ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס, ואין אלו המשוורים על פי הכלים עולין למנין השנים עשר". ונגון זה כשר גם בישראלים שאינם לוויים, כי הוא אינו עיקר העבודה של השירה בבית המקדש (ועיין אור שמח על הרמב"ם שבת י' ו).

אל תשמח ישראל אל גיל, פעמים

על מעלתה הגדולה של השירה והנגינה ועל סכנתה המרובה אפשר ללמוד גם מהמשנה במסכת סוטה (מה א) שאומרת: "מִשְׁבְּטָהּ סְנֵהֲדִין, בְּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַפְּסֻתָאוֹת". ולמה ביטול הסנהדרין מונע אפשרות לשירה? כיוון שהפסוק אומר: "זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם". אם זקני הסנהדרין שבתו מהשער, הבחורים ישבתו מהנגינה (סוטה מה ע"א).

הסבירו בגמרא ירושלמי: "אמר רב חסדא בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר. אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרים דברי נבלה בשיר". יש סכנה בשירה שאחר החורבן, שהיא עלולה להביא את השירים למקום של נבלה. לכן אחרי החורבן "שָׁבַת מְשׁוֹשׁ תַּפִּים, חָדַל שְׁאוֹן עֲלִיזִים, שָׁבַת מְשׁוֹשׁ כְּנֹר: בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יְיָ, יִזְרַם שֶׁכַר לְשִׁתּוֹ" (כד).

שמחת החסידים ואנשי מעשה בבית המקדש

מרב הרב אליהו זצוק"ל למד על החיבור בין גדולי החכמים לשירה משמחת בית השואבה. המשנה במסכת סוכה (נא) אומרת: "הַחֲסִידִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה הָיוּ מְרַקְדִים לְפָנֵיהֶם בְּאֲבוֹקוֹת שֶׁל אוֹר שְׂבִינִיָּהֶם, וְאוֹמְרִים לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְהַלְוִיִּם בְּכַנּוֹרוֹת, וְבַבָּלִיִּם, וּבְמִצְלָתֵיהֶם, וּבְחֻצְרוֹת, וּבְכָל כְּלֵי שִׁיר בְּלֵא מִסְפָּר".

ובגמרא: "תַּנְיָא, אָמְרוּ עֲלָיו עַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּשֶׁהָיָה שָׂמַח שְׂמַחַת בֵּית הַשּׁוֹאבָה, הָיָה נוֹטֵל שְׂמֹנֶה אֲבוֹקוֹת שֶׁל אוֹר בְּיָדוֹ אַחַת, וְזוֹרְקֵן כְּלָפִי מַעֲלָה, וְזוֹרְק אַחַת וּמְקַבֵּל אַחַת, וְאֵין אַחַת מֵהֶן נֹגַעַת בְּחַבְרָתָהּ, וְכִשְׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה - נֹעֵץ שְׁנֵי גוֹדְלֵי בָּאָרֶץ וְשׁוֹחֶה וְנוֹשֵׁק אֶת הָרֶצֶפָה וְזוֹקֵף, מֵה שְׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְזוֹ הִיא 'קִידָה'". ולמה דווקא רבן גמליאל וכל החסידים ואנשי המעשה? כי הם יודעים לשמור על השמחה שתביא לרוח הקודש ולא תגיע חליה לנבלה.

אין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר

גם בבית הפרטי שלנו יש צורך שהשמחה תביא השראת שכינה ולא הוללות. על כן התיר רבי יוסף קארו נגינה רק בשמחה של מצווה. שכתב: "וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדי הקדוש ברוך הוא, על היין" (שו"ע או"ח תקס ג. לשון רמב"ם תענית ה).

גם הרמ"א כתב כי "לצורך מצוה, כגון, בבית חתן וכלה - הכל כשר". גם שירה בפה וגם בכלי (משנ"ב טז). כל כך התאמצו חכמים לשמח חתן וכלה, עד שהתירו לומר לגוי לחלל שבת באיסור דרבנן כדי לנגן בפניהם. כל זה בגלל שמחת חתן וכלה היא מצווה גדולה, ולא מקלים כלל בשמחה זו. "ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר" (שולחן ערוך שלח).

הרמ"א התיר לומר לגוי אפילו לעשות מלאכות דאורייתא כדי לשמח חתן וכלה. הוא התיר להם לתקן את כלי הנגינה בשבת כדי להרבות שמחת חתן וכלה. הקשה המג"א (שלה ס"ד): מפני מה התיר זה? וענה המג"א: כי על-ידי כלי שיר יותר אפשר להרבות שמחת חתן וכלה.

על גודל חשיבותם של כלי הנגינה בחופה למד הרמ"א מהמהרי"ל. "שפעם אחת גזר המושל שלא ינגנו בכלי שיר, וצווה (המהרי"ל) להוליך חתן וכלה לעיר אחרת לעשות שם החתונה כדי לנגן בכלי שיר". מהמהרי"ל שהתאמץ מאוד בעניין נגון בכלי לפני חתן וכלה למד הרמ"א כי גוי יכול לעשות בשבת מלאכות שהן אסורות ליהודי מדאורייתא בכדי לשמח חתן וכלה בכלי נגינה.

השירה בקדושה בין מחברת בין האנשים. וכשיש חיבור בין האנשים, יש קדושה מעין מתן תורה בירושלים שחברה לה יחדיו

סיפורים על הרב זצ"ל

שירת בית המקדש – שירה חדשה

מספר הרב דוד מנחם מירושלים: סבי ע"ה הרב יאיר גורג'י היה שליח הציבור בבית-הכנסת של הרב פתיה ע"ה. הרב אליהו זצ"ל היה מספר על חכם יהודה פתיה שהיה אומר תיקון חצות בדמעות שלישי כל לילה. והיו תלמידיו מניחים כלים תחת מקום מושבו על מנת שהדמעות שלו לא יפלו לרצפה, וכל לילה היו מתמלאים הכלים בדמעות על צערם של ישראל וצער השכינה.

סבי ע"ה היה החזן אצל הרב פתיה ע"ה ולמד ממנו לומר תיקון חצות כל לילה בדמעות שלישי. זה היה מנהגו שבעים שנה בלי הפסקה, גם כשהיה במיטת חוליו. בדרך כלל הוא היה אומר תיקון חצות בכותל המערבי ליד מקום המקדש. והיה ידוע שכשהוא היה אומר תיקון חצות – לא היה אדם מסוגל שלא לבכות בדמעות שלישי. כשהוא היה שר שירי שמחה – הלבבות היו רועדים משמחה אמיתית.

הרב אליהו זצ"ל היה אוהב לשמוע את שירתו של סבי ע"ה והיה אומר עליו שהשירה שלו לקוחה מהשירה של בית המקדש. פעם הרב ביקש ממני לשיר את השיר "ידידי השכחת" כמו שהסבא שלי היה שר. היה שם פייטן ששמע אותו וצייר לשיר פתיחה מנגינה ערבית. הרב מאוד לא אהב את זה, ואמר לי בלחש: "ולא קרב זה אל זה". למה הפייטנים לוקחים מנגינות של ערבים? שהם יחברו מנגינות. שיחברו שירה חדשה, שירה משלנו!

שירה בכל יום תמיד

מספר הרב אייל יעקובוביץ', ראש ישיבת ההסדר בצפת: אחרי האשפוז הראשון ולפני האשפוז השני הגיע הרב זצ"ל לצפת, לבר המצווה של נכדו ישי, כשהוא יושב על כיסא גלגלים. כמנהגו בשיבה, קיימנו תפילת קבלת שבת ברוב עם בכיור המגינים בעיר העתיקה בצפת. תלמידי הישיבה קיבלו שבת בשמחה ובשירה ובריקודים, והרב עודד אותם בידיו ובמאור פניו. לאחר הדרשה הוא שר כל קטע שאפשר היה לשיר בתפילת ערבית.

אחרי התפילה סיפר לנו הרב שמואל אליהו שליט"א, כי מאז שהרב חזר מבית החולים הוא עושה כן בכל תפילה שנוערכת אצלו בבית, גם אם מצבו הרפואי הוא מאוד קשה. הוא סיפר לנו שהרב אמר כי אנו אומרים בתפילה: "וחייבים אנחנו לומר לפניך שירה בכל יום תמיד". וכי איפה מצאנו שאדם חייב לשיר כל יום? אלא כשם שיהודי בודק עצמו לפני שקיעת החמה אם כבר התפלל מנחה, ואם לא ימרה להתפלל, כך יבדוק עצמו אם כבר אמר שירה לפני הקב"ה, ואם לא – מיד יגיד שירה.

בשעת השיר מאי מצוה איכא בדבר. דאין להתערב שמחת ז'ר מעשהו' בשמחת הנפש אשר בשעת אמירת השיר והשבח עוז ותעצומות לאלקינו". "ואין זה דומה לשיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש. שעיקרו בפיו על דרך נגינות הטעמים שלנו. וכל תיבה ותיבה היו מנגנים לפי עניינה ותכונתה. מה שאין כן בנידון דידן הנגינה על ידי עוגב אין לו ענין לאמירת השיר שלנו. ואדרבה מבלבל דעת המכוון. ובמקום אשר יכוון 'כי יתהלל המתהלל השכל וידוע את ד'. יכן לבבו לשמוע ניהגון המנגן כי יערב לו. וכיון דליכא מצוה – לכולי עלמא אין להתיר". את דבריהם הביא המשנ"ב (שלה ס"ק י').

שוויון זכויות לעוגב במקום גאולה

בשו"ת "מלמד להועיל" (חלק א או"ח טו) סיכם את השיטות החולקים בזה וכתב כי עיקר הבעיה היא בניגון בעוגב שהוא מעין מה שנהגו הגויים והרפורמים. שביטלו את האמונה בדברי הנביאים על גאולתם של ישראל. ובאמת "כל מי שמתאוון ומתאבל על ירושלים – לא יאבה לשמוע את שיר ד' על אדמת נכר, והמייטיבים לבם בשיר הארבעל (העוגב) – כבר מאסו בגאולה שנתייעדה ע"פ נביאינו. והעמאנציפאטיאן (שוויון זכויות) היא להם הגאולה האמתית. ועל כן מוחקים בתפלה כל המאמרים המדברים מבנין ציון וירושלים". על כן הוא אוסר לנגן בעוגב גם בימות החול. אמנם לדעתו אם מישהו יתיר לנגן בעוגב בימות החול – אין מוחים בידו.

הלכות נגינה בבית-הכנסת

למעשה יש בתי-כנסת רבים שמנגנים בכלי נגינה בקבלת שבת וכן ב"הלל" בראשי חודשים ובחולו של מועד. אם הם רוצים לזכות למעלת השירה והנגינה כפי שהובאה לעיל, ורוצים להזיהר מכל התקלות האפשריות שהוזכרו לעיל בדברי הפוסקים, הם צריכים להקפיד בכמה דברים:

א] לא לנגן בעוגב, אפילו בארץ ישראל, שלא יהיה נראה שהולכים בחוקותיהם (עין שו"ת אורח משפט לו. קמב).

ב] לנגן ב"הלל" ובקבלת שבת לפני שבת, ולא בתפילת י"ח, שכן זה מסיח את הדעת (עין שו"ת ביה"כ ב' ושו"ת לב חיים ט). גם שירים שבע"פ צריכים להיות כאלה שלא מסיחים את הדעת מהתפילה.

ג] לנגן במקום שיש בו תלמידי חכמים ואנשים עם יראת שמים, לקיים "עבדו את ה' בְּרֵצָה וְגִילוּ בְּרֵעֵהָ" (תהילים ב יא).

ד] לנגן ניוונים שמתאימים לתפילה ומעוררים את הכוונה, ולא ניוונים לפאר את המנגנים או להנאת השומעים.

והיי רצון שבזכות ציפיה זו לשמחת בית המקדש נזכה לשמוע את שירת הלוויים בבית המקדש. ולראות את השראת השכינה שאחריה. אמן ואמן.

תשובה כהלכה

גזירה עס שניינס. האם מותר לגזור את הפתילים של הציצית כדי שכולם יהיה באותו הגודל? כן, עדיף עם השיניים.

אימיאָק, לא רגלל המדע. האם מותר לשים לק? מותר. כדאי שהצבע לא יהיה בזהק ומושך עין. וגם לא בכל גיל זה ראו. יש גיל שזה לא מתאים ועלול להיראות כמו זילנות.

חאללס קכראים. האם מחלל שבת שפוחק בקמק אסור את כל הבקמק, או שרק מה שהוא מוזג אסור? כל הבקמק. אם היין לא מבושל.

הנכם מוזמנים להצטרף לישיבה הקטנה בכוכב השחר

"ארחות מרדכי"

לאורו של מרן זצוק"ל

ובעידודו של הרה"ג שמואל אליהו שליט"א

- תכנית לימודים מקיפה בגמרא, תנ"ך, משנה, הלכה אמונה וחסידות
- פעילות חברתית, חוגים וטיוולים ■ אפשרות לבגרות בשנה האחרונה

תלמידי כיתות ט', י' מוזמנים להצטרף!

לפרטים בשעות הבוקר - 029400473

בשעות הערב - הרב בני 058-669108-4669108

"ושבתה הארץ שבת לה"

זה הזמן ללמוד ולהצטרף לעשרות אלפי הלומדים את **הלכות השמיטה** עפ"י פסקי מרן המקובל האלקי הראשל"צ

התפילה מרדכי אליהו זצ"ל

סבי מאמר מרדכי דרכי אליהו ושבתה הארץ

ש"ת מאמר מרדכי חלק ה' פסקים תשס"ב ובריוויל הלכה

משלוח עד הבית | דרכי הוראה: 02-6521195 | פקס: 077-4448382 | harav.co.il

המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-5200020 | להזכרת שמות יקירכם בעלון לע"ג / לרפואה / לזיווג - 050-6000417

האחים דויטש

תעשיות טקסטיל

איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה

האחים עיני

בני ברק. כשרות למהדרין

איכות ועבודה עברית

בית הדין לדיני ממונות

"דרכי הוראה"

בבית המדרש של מרן הראשל"צ זצוק"ל

טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופיר" והפצה שבועית של עלוני פורשת שבוע לבתי כנסת בכל רחבי הארץ

יוסי בן-הדור 03-6106329

80528908518@gmail.com

שיווק עופות בכשרות מיוחדת עם כל החומרות וההידורים של

בד"ץ "דרכי הוראה"

מיסודו של מרן הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

באישור מרן הרה"ג יוסף אליהו שליט"א

ובפיקוח בית הדין שני "דרכי הוראה לרבנים"

טל. 058-6316969-15-995-995